

Péter Mihály – Péter H. Mária

Marosvásárhelyi szerzők azon munkáinak jegyzéke, amelyekkel hozzájárultak Lencsés György *Ars Medica* című kötetének ismertetéséhez

Szakkörökben köztudomású, hogy a kéziratban fennmaradt első magyar nyelvű orvosi kötetet a marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtárban őrzik, jelzete: TH.f.19 (Ms 5). Emiatt jogosan vetődik fel *A Félézer éves magyar orvosi nyelv* című konferencia (2013) alkalmával a kérdés, hogy éltek-e Marosvásárhelyt ezzel a kivételes lehetőséggel. Úgy véljük, hogy bárkinek indokolt elvárása lehet e kérdésre választ kapni. Lássuk tehát, mit tettek a marosvásárhelyi kutatók – mert jelen esetben csak az ők munkáit említjük – az egyetemes magyar tudomány- és orvostörténet számára felbecsülhetetlen mű ismertetése, közkinccsé tétele érdekében. Bibliográfiai jegyzékünk két munkájából szükségesnek láttuk idézni is néhány sort, mivel az ott említett *Ars Medicá*val kapcsolatos tények, jóllehet a közelmúltban történtek, jelentős események, de ennek ellenére, kevésbé ismertek.

DOLGOZATOK JEGYZÉKE

Gulyás Károly: Orvosságos könyv a XVI. századból. *Magyar Nyelv* 1913, IX/8: 373–377.

Kónya Imre: XVI. századi magyar orvosi könyv. *Orvosi Szemle* 1956, II/4: 85–86.

Farczady Elek – Szabó T. Attila: *Újabb adalékok a „XVI. századi orvosi könyv” kérdéseire*. *Magyar Nyelv* 1961, LVII, 2, 173–183.

Spielmann József és Lázár Szini Karola irányítása alatt készültek az *Ars Medica* orvosi ismeretanyagából a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet (Egyetem) következő végzős hallgatóinak államvizsga-dolgozatai:

- › Székely Sándor: *Az Ars Medica helye a hazai orvosi irodalomban*. 1966.
- › Tóth Andrea: *Az Ars Medica nőgyógyászati és szülészeti ismeretei*. 1967.
- › Kiss Dezső: *Cunoștințele stomatologice ale manuscrisului „Ars Medica”*. 1968.
- › Mészáros Gergely: *Az Ars Medica belgyógyászati ismeretei*. 1969.

- › Gondos István: *Az Ars Medica bőrgyógyászati ismeretei*. 1970.
- › Friedmann Eszter: *Az Ars Medica sebészeti ismeretei*. 1970.
- › Liné György Gábor: *A fertőző betegségek az Ars Medicában*. 1970.
- › Mészáros Tibor: *Ideg- és elmegyógyászati ismeretek az Ars Medica c. kéziratban*. 1973.
- › Száva Katalin: *Mozgásszervi megbetegedések az Ars Medica kéziratban*. 1973.

Spielmann József – Lázár Szini Karola: Contribuții la studiul lucrării lui G. Lencses „Ars Medica”. I. Date noi despre G. Lencses – Adalékok Lencsés György *Ars medica* című műve kérdéséhez. I. Újabb adatok Lencsés Györgyről. *Revista Medicală – Orvosi Szemle* 1970, XVI/1: 112–118; 109–114.

Lázár Szini Karola – Spielmann József: Contribuții la studiul lucrării lui G. Lencses „Ars Medica”. II. Despre izvoarele manuscrisului „Ars Medica” – Adalékok Lencsés György *Ars Medica* c. műve kérdéséhez. II. Az *Ars Medica* forrásairól. *Revista Medicală – Orvosi Szemle* 1970, XVI/ 3–4: 453–459; 449–454.

Spielmann József: L' *Ars Medica* le premier manuscrit médical en langue magyare. *Pagine de Storia della medicina* 1971, XV/6: 5–20.

Spielmann József – Lázár Szini Karola – Mészáros Géza: Contribuții la studiul lucrării lui G. Lencses „Ars Medica”. III. Afecțiunile pleuro-pulmonare în „Ars Medica” — Adalékok Lencsés György *Ars Medica* című művének kérdéséhez. III. A tüdő és mellhártya megbetegedései az *Ars Medica* c. orvosi kéziratban. *Revista Medicală – Orvosi Szemle* 1972, XVIII/1: 106–111; 103–110.

Spielmann József – Lázár Szini Karola: Les sources du manuscrit „Ars Medica”. In: *Congres International d’Histoire de la Médecine*. București–Constanța 1970, București 1972, 495–496.

Spielmann József: Az Ars Medica szerzője és forráskutatása. *Korunk* 1973, XXXII/2: 294–304.

Spielmann József – Trócsányi Zsolt – Lázár Szini Karola: *The medical world in Transylvania in the period of Ars Medica*. Armarium, Budapest, 1976, 147–175.

Lázár Szini Karola: A magyar orvosi műszókincs fejlődésének kezdetei, XIV–XVI. század. *Comm. Hist. Artis Med.* 1977, 82: 13–25.

Spielmann József – Sebestyén-S. Mihály: Lencsés György Ars Medicája kéziratának összehasonlító vizsgálata. *Magyar Nyelv* 1979, LXXV/2: 176–185.

Lázár Szini Karola: Adalékok a XVI. századi Ars Medica vizsgálatához. Anatómiai és kórtani műszókincs. *Comm. Hist. Artis Med.* 1980, 92: 133–146.

Lázár Szini Karola: A magyar tudományos orvosi terminológia gyökerei. *EME Orvostud. Értesítő* 1993, 65: 162–165.

Lázár Szini Karola: Az anyanyelvű tudományosság kibontakozása a XVI. századi Ars Medicában. *EME Orvostud. Értesítő* 1994, 66: 220–224.

Péter Mihály: A fogorvoslással kapcsolatos magyar nyelvű irodalom kezdetei Erdélyben. I. Lencsés György: Ars Medica. *EME Orvostud. Értesítő* 2004, 77/3: 395–398.

Péter H. Mária: A XVI–XVIII. századi, erdélyi orvosló- és fűvészkönyvek fitoterapiás vonatkozásai. *EME Orvostud. Értesítő* 2004, 77/3: 327–337.

Bányai Réka – Kimpián Annamária: Ars Medica. *Művelődés. Köz művelődési folyóirat* 2005, LVIII/5: 30–31.

Péter Mihály: Ars Medica. Az első magyar nyelvű orvosló-könyv, 1577. *Gyógyszerészet-történet* 2005, III/4: 8–9.

Péter Mihály: Lencsés György – Ars Medica – 1577. *EME Orvostud. Értesítő* 2005, 78/2: 241–245.

Péter H. Mária: Lencsés György „Ars Medica” című művének a gyomorbántalmak orvoslására ajánlott gyógyszerkincse. *Gyógyszerészet* 2007, 51/11: 693–700.

Péter H. Mária: Az Ars Medica gyógyszerkincse a gyomorbántalmak orvoslására. In: Spielmann Mihály (szerk.): *A gyógyítás múltjából – Spielmann József-émlékkönyv*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008, 162–176.

ÖNÁLLÓ KÖTETEKBE MEGJELENT FEJEZETEK, IDÉZETEK
 Spielmann József: A közjó szolgálatában. In: *Az „Ars medica” a XVI. század erdélyi művelődésében*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 1976, 39–83, 310–313.

Deé Nagy Anikó: *A könyvtáralapító Teleki Sámuel*. EME kiadása, Kolozsvár, 1997, 206.

Péter Mihály – Péter H. Mária: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006*. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár 2006. Szemelvények: 40, 105–108. oldalakról.

40: ARS MEDICA – DÍJ ALAPÍTÁSÁRÓL „Szakosztályunk választmányát évek óta foglalkoztatta egy saját alapítású kitüntetési forma létrehozásának gondolata. Ugyanis a Pápai Páriz-díjat a Székelyudvarhelyt létesített és bejegyzett Pápai Páriz Alapítvány kuratóriuma gonozza és adományozza, az Orvos- Gyógyszerésztudományi Szakosztály egy 9 személyből álló bizottságának javaslata alapján. Miskolczy Dezső Emlékplakettet, pedig a Studium Alapítvány hozta létre és adományozza.

A felvetett kérdés megoldása végett a szakosztály elnöksége a 2004. február 7-re kitűzött választmányi ülés napirendjébe iktatta a szakosztály által létrehozandó díj megvitatását. Kovács Dezső professzor, szakosztályi elnök két díj létesítését javasolta, az egyiket a kimagasló tudományos vagy szakmai tevékenység, a másikat a kiváló tanulmányi eredmények jutalmazására. [...] Az első díj elnevezését illetően több javaslat is elhangzott. Felvetődött többek között Hőgyes Endre, Miskolczy Dezső, Csögör Lajos és Lencsés György neve. Végül a választmány Péter Mihály professzor alaposan megindokolt javaslatára a »Lencsés György – Ars Medica – 1577« elnevezést egyhangúlag elfogadta. [...] A 2004. április 15-én tartott szakosztályi közgyűlés egyhangúlag jóváhagyta a két díj alapítására és elnevezésére vonatkozó javaslatot. A 2004. október 23-án tartott választmányi ülés jóváhagyta a díjak odaítélésének alapszabályzatát, és megválasztotta a Lencsés György – Ars Medica – 1577 díj gonozását végző kuratóriumot. A Lencsés György – Ars Medica – 1577 díjat, ami egy bronz emléklakettből és az azt kísérő oklevélből áll, először 2005-ben Vizi E. Szilveszternek, az MTA elnökének ítélte oda a kuratórium.”

105–108: A LENCSES GYÖRGY – ARS MEDICA DÍJ ELSŐ KIOSZTÁSA „A XV. tudományos ülésszakra Marosvásárhelyen 2005. április 14–16. között került sor immár harmadszor. Ez alkalommal a szervezők igyekeztek minden szempontból rangossá tenni az összejevetelt, mert megemlékeztek a marosvásárhelyi orvosképzés 60. évfordulójáról is. Ekkor került először kiosztásra a »Lencsés György – Ars Medica– 1577 Emlékplakett«. Ez utóbbi alkalmából a Teleki Téka munkatársainak rendezésében »Ars Medica« címen egy kiállítás nyílt meg, ahol a régi orvosi és gyógyszerészi kiadványokkal együtt az 1577 körül írt és Lencsés Györgynek tulajdonított *Ars Medica* kéziratot is bemutatták nagyszámú érdeklődő jelenlétében. [...] Kovács Dezső professzor ünnepi beszédében [...] bejelentette, hogy az Orvostudományi Szakosztály két saját díjat alapított. Az első »Lencsés György: Ars Medica 1577« elnevezéssel, a kimagasló tudományos eredmények

jutalmazására, míg a másodikat egyetemünk első rektorának tiszteletére Csögör Lajos-díjként, a kitűnő tanulmányi eredményt elért abszolvensek számára. Az *Ars Medica* díjat a kuratórium elsőként Vizi E. Szilveszternek, az MTA elnökének ítélte oda. A bronzból készült plakett mérete 175 x 130 mm. Előlapja felső harmadában Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya, a középmezőben egy nyitott könyv, alatta 1577, ezt körkörösén 1530 – Lencsés György – 1593 – *Ars Medica* felirat veszi körül. Alatta: Díjat adományozza, majd a díjazott neve és az adományozás évszáma olvasható. Ez esetben 3 sorban elhelyezve: Dr. Vizi E. Szilveszter / akadémikusnak / 2005 [...]. A plakettet Bocskai Vince szobrászművész készítette. [...].

Egyed Ákos az EME elnöke, az MTA külső tagja, üdvözlő beszédében az Egyesület alapítójának, a 200 éve született Mikó Imrének szellemét idézte. Majd Péter Mihály professzor, az EME alelnöke, az MTA külső tagja, bemutatta az *Ars Medica* néven ismertté vált XVI. századi kódex és szerzőjének viharos »életútját«, megindokolva javaslatát, hogy a tudományos eredmények elismerésére alapított kitüntetés *Lencsés György* és művének nevét viselje.”

Megjegyezzük, hogy a *Lencsés György – Ars Medica* díjat azóta is évente kiosztották.

Péter Mihály: Lencsés György *Ars Medica*. (A Varjas-féle kiadás címváltozata: XVI. századi Magyar Orvosi Könyv). In: Péter Mihály: *Az erdélyi fogorvoslás történetéből*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2006, 16–19.

16–19: AZ ERDŐSZÁDAI (1610) DÉGENFELD MÁSOLATI PÉLDÁNY SORSÁRÓL „1972-ben előkerült egy további, az 1610–12-ben Váradon készült »erdőszádai« (Dégenfeld) másolat is, dr. Fóris Zoltán nagybányai főorvos jóvoltából [...].

Jelenleg tehát az AM-nek három kézírásos változata ismert: 1. az eredetinek tartott, 1577 körül készült tisztázati példány, amit 1943-ban Varjas kinyomtatott; 2. a XVII. századi (1610) erdőszádai; és 3. a XVIII. századi (1757) erdőszentgyörgyi

másolati példány. Ezekből minden más állítás [...] ellenére, csak két példány van a Teleki-Bolyai Könyvtár állományában. Nevezetesen az 1577-es eredeti vagy tisztázati példány, jelzete TH.f.19 (Ms 5), mérete 31 cm [...], valamint az 1757-es másolati vagy erdőszentgyörgyi példány, jelzete TH.f.14 (Ms 2), mérete 32,5 cm [...]. Mindkettő teljes bőrkötésű. Az erdőszádai (1610) másolati példányt nem láttuk. Erről a példányról mi a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem egykori abszolvensei úgy tudtuk, hogy azt Foris Zoltán kollégánk Orvostörténeti Tanszékünk könyvtárának adta megőrzés végett vagy ajándékba. Különböző írója Szabó T. Attila, idézett könyvének 553. oldalán [...], valamint Fazekas is [...]. Jelen munkánk megírásakor ezt a példányt is meg szeretnénk volna tekinteni. Kiderült azonban, hogy a tanszék jelenlegi tagjai nem is hallottak e kettőről. Pontosabban utánanéztve megtudtuk, hogy a keresett példány sem a tanszéknek, sem az egyetem központi könyvtárának nyilvántartásaiban nem volt és nincsen regisztrálva. Hogy mikor és hogyan vitték el senki sem tudja.”

A fentiekhez csak annyit teszünk hozzá, hogy 2007. szeptember 23-án levéllel fordultunk Fóris Zoltán főorvos özevegéhez, azzal a kérdéssel, hogy a szóban forgó kéziratot nem kérte-e vissza a család Spielmann professzor halála után a MOGYI Orvostörténeti Tanszékétől? Kérdésünkre megdöbbenését hangsúlyozva egyértelműen nemleges választ kaptunk (2008. január 14.). Az *Ars Medica* erdőszádai másolati példányának nyoma veszett. E másolati példányról, szerencsére id. Szabó T. Attila akadémikus *Nép és nyelv* című kötetében (Kriterion, Bukarest, 1980, 546–569) találhatunk részletes leírást.

A fentiekből kiderül, hogy a marosvásárhelyi kutatók több alkalommal is foglalkoztak, az *Ars Medica* szerzőjével, a kézirat nyelvészeti, orvosi, gyógyszerészeti vonatkozásaival, továbbá a kötet és a másolati példányok sorsával, valamint „Lencsés György – *Ars Medica* 1577” díjat alapítottak. Ezekről a témákról előadásokat tartottak, kiállításokat szerveztek, és több nyelven dolgozatokat közöltek. Reméljük, hogy jegyzékünkkel elősegítjük a fenti tárgykör kutatóinak további munkáját.

